



## KLÁŠTER U VILÉMOVA, okr. Havlíčkův Brod, kraj Vysočina

### Těžební okrsek vilémovského kláštera

12.–13. století



**Význam:** Dobře zachovalý těžební areál, který dovoluje na základě archeologických reliktiů rekonstruovat proces těžby a zpracování rudy na přelomu raného a vrcholného středověku.

**Historie:** Osidlování oblasti v okolí Vilémova, především blízkých Železných hor, začalo kolem poloviny 12. století, kdy byl ve Vilémově založen benediktinský klášter sv. Petra a Pavla. Některé indicie sice naznačují, že klášter vznikl již na počátku 12. století (r. 1119), avšak spolehlivě je doložen až k r. 1160. Klášter na pomezí Čech a Moravy profitoval z několika různých zdrojů příjmů. Zprvce to bylo samotné zemědělské zázemí, tvořené množstvím vsí v okolí, dále bylo jeho právem vybírat clo na nedaleké Haberské stezce, spojující Prahu se Znojmem, a také mu patřilo několik tržních městeček. Jeho hlavním příjmem ale

byly výnosy z těžby stříbro- a zlato-nosných rud. Majetky kláštera se rozpínaly od Čáslavi po Havlíčkův Brod a od Ledče nad Sázavou po Nasavrky.

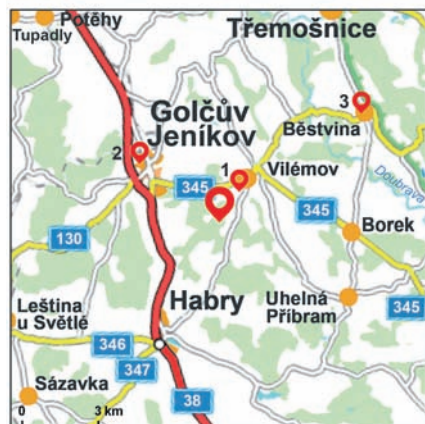
Klášter byl zničen r. 1421 při tažení husitů do východních Čech, kdy místní mnišská komunita utekla na Moravu, a území se dostalo pod světskou správu. Po polovině 16. století bylo zbytků klášterních staveb využito k vybudování tvrze (panského sídla), která byla následně rozšířena a přebudována v barokní zámek. Tím byl postupně setřen původní ráz místa a ze středověkého kláštera se v podstatě nic viditelně nedochovalo.

Rozvoj kláštera a celé okolní oblasti byl úzce spojen s těžbou zlata a stříbra na klášterních statcích. K prospekci drahých kovů zde docházelo minimálně do konce 13. století, kdy s rozkvětem těžby na Kutnohorskou upadal význam menších ložisek,

↑ Hráz zaniklého rybníka se sníženinou regulačního přepadu (vlevo). Foto Z. Kačerová, 2014.

➤ Zbytky náhonu zasekaného do skalního podloží se stopami užití železka a mlátku. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Plán lokality podle Kuna a kol. 2004; upravil D. Novák s využitím LLS snímku.



jaké byly zastoupeny právě na Vilémovsku. V této oblasti si proto nelze představovat podobně intenzivní těžbu, jakou byly hlubinné \*doly v Kutné Hoře či Jihlavě. Byla zde prováděna pouze povrchová a přípovrchová těžba, která však zanechává výrazné a dobře rozlišitelné stopy v krajině. Kupříkladu v tzv. Bojanovském újezdě východně od Viléma se poblíž příhodně nazvané zaniklé vsi Zlatník nalézají rozsáhlé rýžovnické \*sejpy, které byly původně spojovány s místním latenským osídlením (konkrétně s \*oppidem → České Lhotice); nově jsou však kladeny do souvislosti právě se středověkou těžbou. Podobných lokalit s doklady těžebních areálů jsou v okolí desítky.

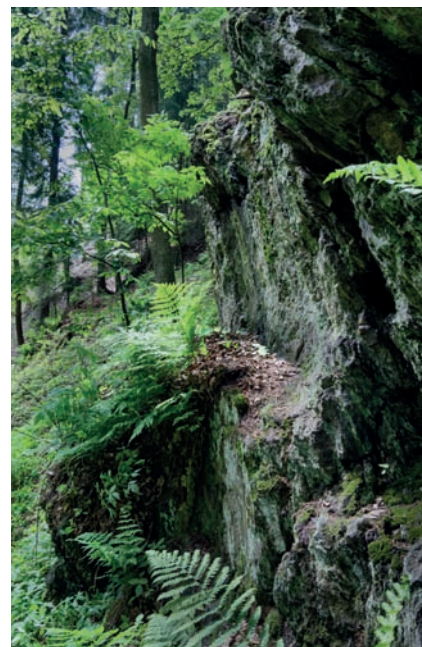
**Popis:** V lesním prostoru přibližně 1 km jihozápadně od obce se nachází komplex objektů, které lze zcela jednoznačně označit za pozůstatky těžebních aktivit. Nasnadě je spojení tohoto poměrně rozsáhlého areálu se středověkým klášterem ve Vilémově. Na základě dosavadního \*archeologického výzkumu nelze spolehlivě určit dobývanou surovinu, avšak odhady mluví o těžbě zlata. Na lokalitě je možno díky kvalitnímu dochování terénních reliktních zrekonstruovat celý proces těžby a základního zpracování rudy.

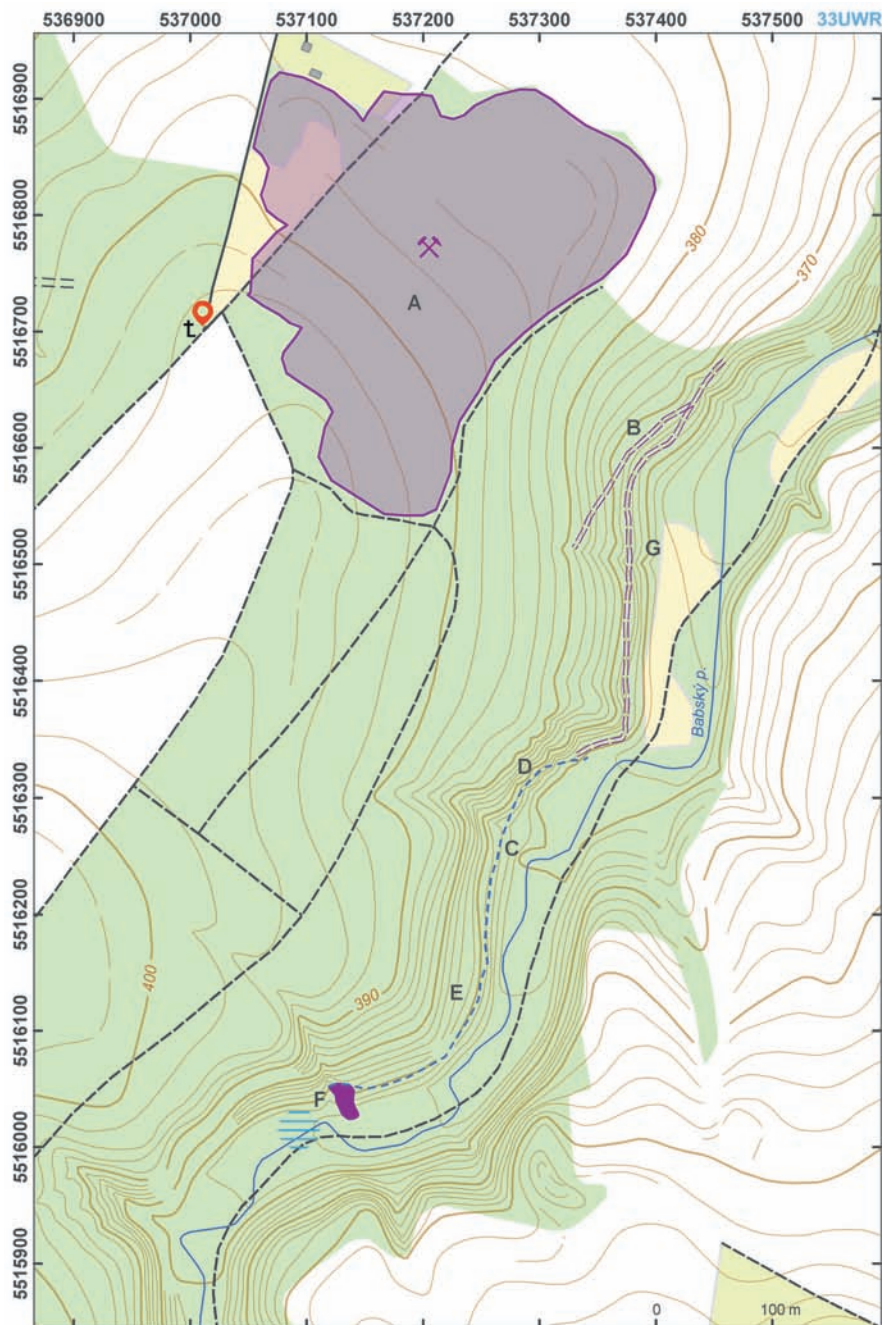
Těžební areál, reprezentovaný \*obvalovým polem o rozměrech 350 × 300 m (A), se nachází na rovinaté ploše nad údolím Babského potoka. Plocha s objekty se rozkládá po obou stranách cesty vedoucí od hospodářského dvora poblíž bývalého kláštera k jihozápadu. Jednotlivé těžební jámy a šachtice jsou již z větší části zasypané, a hlavním viditelným prvkem jsou tak \*odvaly vytěžené hlušiny, které dohromady tvoří linie (tzv. obvalové tahy) sledující jednotlivá rudní

ložiska. Prostor je místy nepřístupný a zarostlý hustou vegetací, avšak tam, kde se otvírá vyšší stromová, lze vidět zahloubené i vyvýšené terénní útvary, dosahující vzájemného převýšení až 3 m. Někde jsou mezi pozůstatky těžby dochovány také úseky zaniklých cest.

Vytěžená rudnina byla na místě očištěna, roztržena a případně pražena, a poté nakládána na vozy či trakaře a převážena po (dnes zanikající) cestě klesající po úbočí údolí (B) k dalšímu zpracování ve zlatorudném mlýnu. Tento mlýn (teoreticky mohlo jít také o vodu poháněnou \*stoupou na hrubší drcení) musel stávat v místě, kde těsně pod bývalou cestou ústí náhon (C), který přiváděl vodu ženoucí mlýnské kolo. Ve starší literatuře je cesta chybně zaměňována s pokračováním náhonu, čemuž však neodpovídá úroveň terénu – voda by zde musela téci výrazně do kopce. Voda byla naopak náhonem vedena téměř po vrstevnici a strouha dlouhá 450 m byla částečně zasekána přímo do skály. Ač většina strouhy již podlehla erozi, skalní stěna dosud nese stopy \*želízek a mlátek zdejších horníků (D). Jinde se pak strouha zahlubovala do příkrého svahu údolí a dnes zde tvoří zřetelný terénní stupeň (E). Pozůstatky mlýna se v terénu bohužel nezachovaly, a jeho podobu tak dosud neznáme. Lze ale předpokládat, že na ústí náhonu navazovala dřevěná koryta (vantroky), z nichž voda spadala na mlýnské kolo, přenášející sílu na mlýnské kameny, které drtily rudu.

Voda pro mletí byla shromažďována v rybníce, jehož monumentální hráz, vysoká až 5 m, byla již z větší části zničena, ale část zůstala v terénu stále dochována (F). Shodou okolností se zachovala severní strana hráze, z níž vybíhá strouha náhonu. Zároveň





je zde na koruně hráze patrná široká sníženina – bývalá propust, která patrně sloužila k regulaci průtoku vody skrz náhon. Vzhledem k výšce hráze a plochému dnu údolí musela být vodní plocha velmi rozsáhlá a táhla se jistě až 200 m proti proudu Babského potoka.

Po nadrcení mezi mlýnskými kameny byla ruda proplavena, opět naložena na vozy a odvážena do městečka, kde mohla být zpracovávána tzv. amalgamací, při níž se smíchávala se rtutí, a následným odpařováním rtuti se získalo čisté zlato, které bylo v posledním kroku taveno a sléváno. O komunikačním propojení areálu s městečkem svědčí směřování cesty po úbočí údolí (G). Před okrajem lesa se pak cesta dělí na část mířící k těžebnímu okrsku (zavážení rudy k mlýnu) a část vedoucí k městečku (vyvážení zpracované rudniny). Zde se bohužel povrchová stopa ztrácí, takže další informace přinesou teprve budoucí archeologické výzkumy ve Vilémově a jeho okolí. [dn]

**Literatura:** Kuna a kol. 2004, 283–286; Somer – Šrámek 2010; Šrámek 2012; Musil – Netolický 2013.



**Navigační bod:** N 49°48'06.21", E 15°30'51.90" (křížek na rozcestí u obvalového pole).

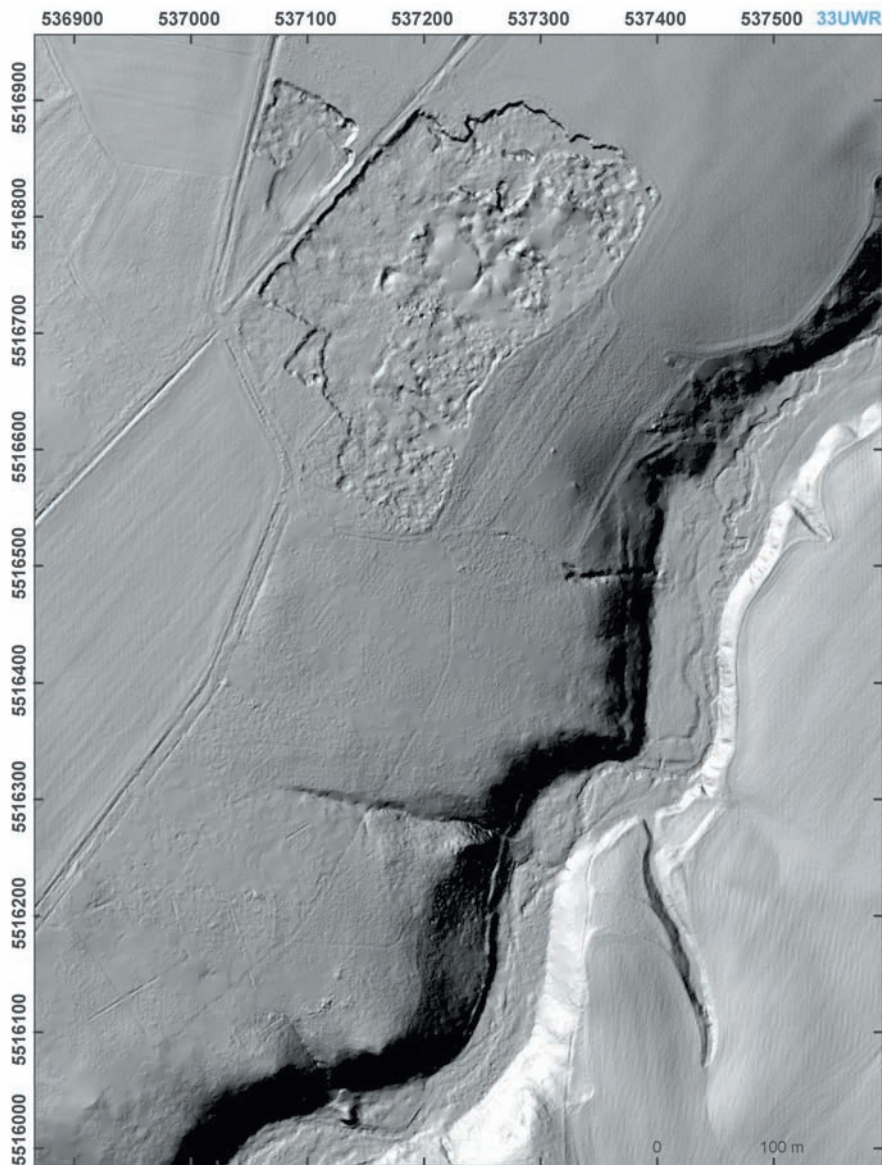
**Přístup:** Nejkratší trasa vede z doporučeného místa parkování na silnici č. 345 za obcí Vilémov po níž cestou rovnou k lokalitě. Parkovat lze i na okraji obce nebo u zámku Klášter.

**Rizika:** Obvaly jsou místy zarostlé hustou vegetací. Údolím s náhonem vede pouze bahnitá cesta vyjetá od traktoru. Náhon je zčásti zarostlý maliním a ostružiním.

**Okolí:** [1] Klášter u Vilémova (HB), zaniklý klášter sv. Petra a Pavla, přestavěný na zámek: N 49°48'33.82", E 15°31'43.82" (1,6 km).

[2] Golčův Jeníkov (HB), židovský hřbitov: N 49°48'59.29", E 15°28'04.76" (4,0 km).

[3] Běstvína (CR), naučná stezka Krajem Železných hor: N 49°50'12.42", E 15°35'43.45" (7,2 km).



↗ Pozůstatky těžby v prostoru obvalového pole. Foto Z. Kačerová, 2014.

↗ Dochovaný profil náhonu zasekaného do skalního podloží. Foto Z. Kačerová, 2014.

↑ LLS snímek (stínovaný model) těžebního areálu s okolím. Data ČÚZK Praha; zpracoval D. Novák, 2014.

## **Archeologický atlas Čech**

Vybrané památky od pravěku do 20. století

## **Archaeological Atlas of Bohemia**

Selected sites from prehistory to the 20<sup>th</sup> century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,  
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,  
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,  
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,  
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, [knihovna@arup.cas.cz](mailto:knihovna@arup.cas.cz)

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na [www.academiaknihy.cz](http://www.academiaknihy.cz) nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.